

Ekonomiczny Nobel

ELŻBIETA MACZYŃSKA

PODSTAWY, FAKTY, STATYSTYKI I KONTROWERSJE

Komitet Noblowski po raz 52. przyznał nagrodę im. Alfreda Nobla z zakresu nauk ekonomicznych. Tegorocznymi laureatami są amerykańscy ekonomiści, Paul Milgrom i jego naukowy promotor Robert Wilson, nagrodzeni za badania nad teorią aukcji.

Łącznie, od początku ustanowienia tej nagrody przez Bank Szwecji w 1968 r. i przyznania jej po raz pierwszy w roku 1969, otrzymało ją 86 ekonomistów. Wśród nich tylko dwie kobiety – Elinor Ostrom (w 2009 r.) i Esther Duflo (w 2019 r.), przy czym ta druga, 48-letnia francusko-amerykańska specjalistka od ekonomii eksperymentalnej, należy do grupy najmłodszych ekonomistów, do najstarszych zaś zmarły w 2018 r. polsko-amerykański naukowiec specjalizujący się m.in. w teorii gier – Leonid Hurwicz, który został wyróżniony Noblem w wieku 91 lat w 2007 r.

NOBEL 2020 – ZA TEORIĘ AUKCJI

Tegoroczni laureaci są także specjalistami od teorii gier, ekonometrykami. Warto wobec tego przypomnieć, że **pierwszego ekonomicznego Nobla również otrzymali dwaj ekonometrycy**. Pierwszy Nobel w dziedzinie nauk ekonomicznych trafił bowiem w 1969 r. do Jana Tinbergena i Ragnara Frischa za opracowanie i zastosowanie modeli dynamicznych dla potrzeb analizy procesów gospodarczych. Jak zauważa polski badacz dorobku ekonomistów noblistów Leszek J. Jasiński, „pierwsi nobliści przeszli do historii jako pionierzy współczesnych badań bieżącego i przyszłego stanu gospodarki, budując przy tej okazji podstawy ekonometrii”. Z pewnością można stwierdzić, że tegoroczni nobliści walnie przyczynili się do rozwoju tej nauki.

Tegoroczny ekonomiczny Nobel ma przy tym specjalny wymiar. O ile ubiegłoroczny Nobel przyznany trójce ekonomistów był uznany za najbardziej romantyczny, bowiem noblowskie laury otrzymało obok Michaela Kremera małżeństwo Abhijit Banerjee i Esther Duflo, o tyle tegoroczne noblowskie laury można chyba uznać za najbardziej akademickie czy dydaktyczno-badawcze. Nagrodzony Robert Wilson jest bowiem nie tylko

promotorem obronionej w 1979 r. rozprawy doktorskiej Paula Milgroma, lecz także promotorem dwu innych noblistów. Wcześniej bowiem w 2012 ekonomicznego Nobla otrzymał inny wychowanek Wilsona – Alvin Roth, zaś w 2016 r. – Bengt Holmström. To piękny, wyjątkowo bogaty przejaw wspaniałej naukowo-badawczej współpracy mistrz – uczeń, owocującej najwyższymi w świecie ekonomistów laurami.

ZASKAKUJĄCY WYBÓR

Jednak wiele wskazuje na to, że tegoroczna noblowska decyzja uhonorowania Paula Milgroma i Roberta Wilsona zaskoczyła niejednego ekonomistę. Choć nazwiska tych naukowców pojawiały się na top listach kandydatów do nagrody, to jednak w roku pandemii COVID-19 oraz związanych z tym silnych, instytucjonalnych i innych napięć w globalnej, dotkniętej recesją gospodarce w prognozach wskazywano głównie na kandydatury ekonomistów specjalizujących się raczej w problematyce makroekonomicznej niż mikroekonomicznej. Dlatego też na top listach pojawiały się takie kandydatury jak m.in. Daron Acemoglu, specjalizujący się w ekonomii instytucjonalnej, Michael Grossman – specjalista od ekonomii zdrowia, czy etatowi już kandydaci tacy jak David Card – badacz nieoczywistych skutków podwyższenia płacy minimalnej, oraz John List – kreator nowatorskich eksperymentów w dziedzinie ekonomii.

Za uhonorowaniem Paula Milgroma i Roberta Wilsona – choć może to zaskakiwać – niewątpliwie przemawiają pionierskie osiągnięcia tych naukowców właśnie w dziedzinie teorii aukcji.

CZWARTA REWOLUCJA CYFROWA A NOBEL DLA MILGROMA I WILSONA

W świecie toczy się obecnie walka o cyfrową przestrzeń, komunikację cyfrową, o przydziały nowych częstotliwości radiowych, telewizyjnych i generalnie telekomunikacyjnych. Częstotliwości to niemal złoto XXI wieku, główny czynnik warunkujący postęp we wszystkich prawie dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, warun-

THE
NOBEL
PRIZE

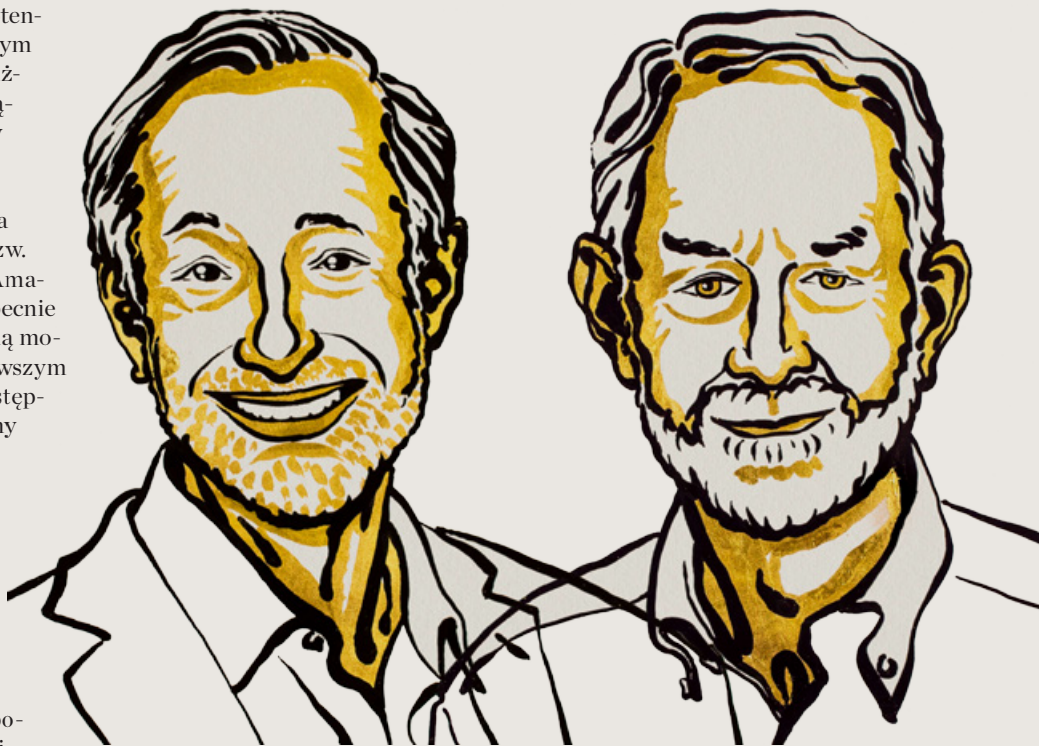
Alfred Nobel nie ustanowił w swoim testamencie nagrody z ekonomii. Fundatorem tego wyróżnienia jest Bank Szwecji, a oficjalna nazwa nagrody brzmi: Nagroda Banku Szwecji im. Alfreda Nobla. Laureatów wybiera grono złożone z profesorów ekonomii Królewskiej Szwedzkiej Akademii Nauk.

kujący optymalne wykorzystanie potencjału czwartej rewolucji cyfrowej, w tym sztucznej inteligencji. O tym, jak ważna jest cyfrowa przestrzeń i wynikający z niej potencjał, świadczy chociażby potęga gigantów cyfrowych, ich rozwój i rosnąca siła oligopolistycznych (nie-stety) przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza (choć nie tylko) gigantów cyfrowych (tzw. GAFAM – Google, Apple, Facebook, Amazon). Nic też dziwnego, że toczące się obecnie w świecie spory związane z technologią mobilną piątej generacji (5G), czyli najnowszym standardem sieci komórkowej i następcą standardu 4G, przybierają polityczny wymiar niemal technologicznej wojny o wpływy, w tym między dwiema światowymi potęgami, czyli Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Chinami. Władanie tym obszarem staje się determinantą sukcesów nie tylko krajów i przedsiębiorstw, których ta konkurencja i rozwój w obszarze 5G bezpośrednio dotyczy, lecz także rozwoju społeczno-gospodarczego w skali globalnej.

Aukcje i rozmaite przetargi w sferze gospodarki, nie tylko w obszarze częstotliwości radiowych i innych, bardzo często są obciążone w praktyce licznymi błędnymi decyzjami i ryzykiem stronności czy wręcz korupcji. W takich warunkach wykreowanie zobiektywizowanych, naukowych podstaw takich aukcji ma fundamentalne znaczenie dla praktyki. To właśnie dzieło tegorocznych noblistów i zarazem dowód na efektywne łączenie teorii ekonomicznej z praktyką. Osiągnięcia tegorocznych noblistów bazujące przede wszystkim na ekonometrii, zwłaszcza teorii gier, po raz kolejny potwierdzają znaczenie teorii dla praktyki. Dorobek noblistów wpisuje się też w teorię agencji, ukierunkowaną na optymalizację relacji między agentem a inwestorem oraz na godzenie nierzadko sprzecznych interesów inwestora, czyli właściciela zaangażowanych w poszczególne przedsięwzięcia kapitałów, i wynajętego przez niego agenta.

TEORIA AUKCJI W PRAKTYCE

Paul Milgrom, ekonomista i matematyk, nie tylko przyczynił się do rozwoju teorii agencji i teorii aukcji, lecz także z powodzeniem prowadzi własną działalność biznesową. Przy tym był swego czasu zaangażowany przez amerykańskie koncerny Time Warner i Comcast w procesie wielkiej walki gigantów o przydział w trybie aukcji ponad tysiąca nowych częstotliwości radiowych. Dzięki zastosowaniu teorii aukcji możliwe było opracowanie specjalnego programu ekonometrycznego dla oszacowywania limitów cen za poszczególne koncesje. Umożliwiło to inwestorowi pozyska-

© NOBEL MEDIA/NIKLAS ELMEHED

† Paul Milgrom i Robert Wilson zostali tegorocznymi laureatami Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii. Amerykańscy naukowcy to wyjątkowe wyróżnienie otrzymali za badania nad teorią aukcji.

nie wiedzy na temat zakresu przewartościowania niektórych częstotliwości.

Dzięki zastosowaniu teorii aukcji okazało się, że pozornie najbardziej atrakcyjne częstotliwości, mające rzekomo największy potencjał, są przewartościowane. To właśnie dzięki teorii aukcji i dokonaniom tegorocznych noblistów ci inwestorzy, którzy zrezygnowali z nabycia najdroższych częstotliwości, decydując się na inne, tańsze, wiele zyskali, osiągając zakładany cel mniejszym kosztem. W tym przypadku oszczędności inwestorów zostały oszacowane na ok. 1,2 mld dol.

To tylko jeden z licznych przykładów zastosowań teorii aukcji i jednocześnie przykład, na podstawie którego łatwo sobie wyobrazić, jak wiele jest i może być w przyszłości miejsca dla zastosowań tej teorii w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego, ku pożytkowi inwestorów i ich klientów.

TEORIA AUKCJI W KONTRZE DO „OLIGOPOLISTYCZNEJ, CYFROWEJ KOLONIZACJI ŚWIATA”?

Można tym samym mieć nadzieję, że teoria aukcji przyczyni się do zahamowania charakterystycznego dla cyfrowego świata, a zabójczego dla reguł wolnego rynku trendu, jakim jest cyfrowa oligopolizacja, niemal cyfrowa kolonizacja świata. Jest to istotne, tym bardziej że obecna oligo-

polistyczna siła gigantów cyfrowych staje się zagrożeniem dla harmonijnego rozwoju współczesnego świata. Czy taka wizja może się spełnić? Czas pokaże, ale takie urzeczywistnienie ma teraz, w sytuacji zagrażającej wolnej konkurencji, horyzontalnej koncentracji władzy gigantów cyfrowych, fundamentalne znaczenie na wielu strategicznych poziomach, w tym obejmujących komunikację społeczną, centra danych, systemy operacyjne, oprogramowanie, przeglądarki, technologiczne komunikatory internetowe i inne. Obecny pandemiczny kryzys jest tego potwierdzeniem, bo eksponuje nierówności społeczne i ich narastanie, w tym bogacenie się i wzrost znaczenia przede wszystkim właśnie gigantów cyfrowych.

Jednak mimo rangi problematyki, jaką zajmują się tegorocznymi nobliści, z pewnością i ta nagroda, jak zresztą wiele poprzednich, może spotkać się z niejednoznacznym odbiorem w świecie nauki, niejednoznacznie mogą odebrać ją także praktycy w świecie, w którym pandemiczny kryzys COVID-19 obnażył tak wiele groźnych globalnych nieprawidłowości. Pandemia jak szkło powiększające uwidoczniła poważne schorzenia, kruchość i chwiejność świata. Nieprzypadkowe też były w związku z tym oczekiwania, że tegoroczny Nobel przypadnie w udziale ekonomistom kreującym rozwiązania ukierunkowane na przeciwdziałanie tego typu nieprawidłowościom, zwłaszcza zaniebdaniom w sektorze ochrony zdrowia, wykluczeniu społecznemu, zagrożeniom klimatycznym.

NAGRODA NOBLA W NAUKACH EKONOMICZNYCH – HISTORIA I FINANSOWANIE

Nagroda Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych (zwana też potocznie, choć niezbyt precyzyjnie, nagrodą Nobla z ekonomii) została ustanowiona w 1968 r. Ma zatem znacznie krótszą (o prawie 70 lat) i odmienną historię, a ponadto inne finansowe podłoże aniżeli „klasyczna” Nagroda Nobla, ustanowiona w końcu XIX wieku i przyznana po raz pierwszy w 1901 r. Choć nagroda w dziedzinie nauk ekonomicznych z formalnego punktu widzenia nie jest Nagrodą Nobla, jest z nią identyfikowana. Nie jest to w pełni uprawnione, mimo że tak jak w przypadku „klasycznej” Nagrody Nobla jest przyznawana przez Królewską Szwedzką Akademię Nauk w Sztokholmie. Alfred Nobel (1833–1896), szwedzki przemysłowiec, naukowiec i wynalazca dynamitu, u schyłku życia zdecydował bowiem w testamentie z 1895 r., że powoła „fundusz, z którego procenty każdego roku mają być rozdzielone w formie nagród przyznawanych tym, którzy w roku poprzedzającym przynieśli ludzkości największe korzyści”. Zgodnie z testamentem i wolą ofiarodawcy nagrody powinny być przyznawane za osiągnięcia naukowe w sześciu dziedzinach: fizyce, chemii, fizjologii, medycynie i literaturze oraz za wysiłki na rzecz światowego pokoju (Pokojowa Nagroda Nobla).

Warto przypomnieć, że w pierwszym roku przyznania nagród, tj. w roku 1901, nagrodzono sześciu laureatów. Wśród nich znaleźli się m.in. wyróżniony pokojową nagrodą szwajcarski humanista Jean Henri Dunant, założyciel Czerwonego Krzyża Wilhelm Conrad Röntgen – niemiecki fizyk „w uznaniu zasług, które oddał przez odkrycie promieni nazwanych jego nazwiskiem”, ale też Frédéric Passy – francuski ekonomista i polityk oraz działacz pacyfistyczny. Zatem już w pierwszym roku tą nagrodą został wyróżniony także ekonomista.

Nagrody Nobla są co roku wręczane przez króla Szwecji na uroczystości 10 grudnia, w rocznicę śmierci Alfreda No-

bla. Z liczącej już 120 lat historii tej nagrody wynika, że w latach 1901–2020 noblowskie laury (łącznie z nagrodą w dziedzinie nauk ekonomicznych) Komitet Noblowski przyznał już 934 osobom (w tym 86 ekonomistom) oraz 28 instytucjom.

W odróżnieniu od „klasycznej” Nagrody Nobla ekonomiczny Nobel nie jest finansowany z funduszy, z których pochodzą wszystkie inne Nagrody Nobla, tj. z majątku pozostawionego przez Alfreda Nobla. Ekonomicznego Nobla bowiem – w drodze wyjątku i za przyzwoleniem Komitetu do spraw Nagrody Nobla, ufundował centralny Bank Szwecji (Sveriges Riskbank) w 1968 r., w 300. rocznicę utworzenia tej instytucji. Wraz z ustanowieniem ekonomicznego Nobla podjęto decyzję, że w przyszłości nie będzie zwiększana liczba dziedzin, w których przyznawane są noblowskie laury.

„Klasyczną” nagrodę finansuje Fundacja Noblowska, zarządzająca majątkiem pozostawionym przez Alfreda Nobla. Do 2011 r. nagroda ta wynosiła 10 mln koron szwedzkich, ale wskutek kryzysu globalnego została przejściowo obniżona w 2012 r. do 8 mln koron szwedzkich, a w 2017 r. – 9 mln koron szwedzkich. W roku 2020 ponownie została podwyższona o 1 mln koron szwedzkich, wynosi zatem 10 mln tych koron, czyli ok. 950 tys. euro (1,140 mln dol.).

EKONOMICZNY NOBEL – PIERWOTNE I PÓŹNIEJSZE KONTROWERSJE

Ekonomiczny Nobel od początku budził kontrowersje. To, że jest przyznawany, nie podobało się niektórym krewnym samego fundatora nagrody, w tym jego synowi Peterowi Noblowi. Wskazywał on, że szwedzki bank centralny doprowadził do naruszenia znaku towarowego tej nagrody, co może wiązać się z ryzykiem wykorzystania jej przez ekonomistów w celach budowania niezasluzonego prestiżu, rozwijania rozmaitych interesów itp.

W dodatku uhonorowany noblowskim laurem w 1974 r. – a więc zaledwie pięć lat po pierwszym jej przyznaniu – Friedrich von Hayek, na bankiecie noblowskim przekonywał, że nagroda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych nie ma racji bytu. Prestiż tej nagrody przekłada się bowiem na ogromny autorytet noblistów, na który zajmujący się ekonomią – zdaniem Hayeka – nie zasługują. Ponadto Hayek wskazywał, że w przypadku ekonomicznego Nobla istnieje ryzyko niedostatku obiektywizmu i asymetrycznego wspierania przez Komitet Noblowski wybranych trendów. Choć z pewnością opinie na ten temat są i będą podzielone, ta kwestia wymaga pogłębionej refleksji. Jest to istotne, tym bardziej że niektórych noblistów dotyka syndrom tzw. choroby noblowskiej, przejawiającej się w bezkrytycznym przywiązaniu do własnych teorii i braku skłonności do ich modyfikowania pod wpływem zmieniającej się rzeczywistości społeczno-gospodarczej.

Ekonomiczny Nobel jest wartością samą w sobie, chociażby dlatego, że ta rywalizacja sprzyja rozwojowi nauk ekonomicznych, a nagłaśnianie noblowskich wydarzeń, takich jak noblowskie lekcje i wykłady, dobrze służy pogłębianiu wiedzy ekonomicznej oraz rozwojowi badań ekonomicznych. Nagroda Nobla w naukach ekonomicznych to ważny impuls sprzyjający dyskusji dotyczącej nowych obszarów badawczych.